

University of Groningen

Curriculumorganisatie en studievoortgang

Jansen, Ellen Petronella Wilhelmina Anna

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1996

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Jansen, E. P. W. A. (1996). *Curriculumorganisatie en studievoortgang: een onderzoek onder zes studierichtingen aan de Rijksuniversiteit Groningen*. [, Rijksuniversiteit Groningen]. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

1.

EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE VAN HET HOGER ONDERWIJS: BELEIDSMATIGE ONTWIKKELINGEN

De minister heeft in 1995 de instellingen voor Hoger Onderwijs 500 miljoen gulden in het vooruitzicht gesteld om de studeerbaarheid van het hoger onderwijs te verbeteren. De eis voor studeerbare onderwijspogramma's was gesteld door de studenten en de volksvertegenwoordiging alvorens de minister mocht overgaan tot een verhoging van het collegegeld en eventuele aanpassingen van de studieduur. Dit is een poging van de overheid om met name vanuit financieringsoogpunt de greep op het hoger onderwijs te verhogen.

De discussies over de structuur van het Wetenschappelijk Onderwijs monden eind zestiger jaren uit in de Posthumus nota's (1968/1969), die resulteerden in de Wet Herstructurering Wetenschappelijk Onderwijs in 1975. Een tweede ijkpunt in het onderwijsbeleid is de Nota Hoger Onderwijs voor Velen uit 1978, die zijn beslag vond in de Wet Tweefasenstructuur Wetenschappelijk Onderwijs (1981). De Wet Tweefasenstructuur kan gezien worden als een eerste grootschalige ingreep van de overheid in het kader van de efficiëntieverhoging van het Wetenschappelijk Onderwijs.

Eén van de doelstellingen van de Wet Tweefasenstructuur was het verhogen van de doelmatigheid van het wetenschappelijk onderwijs. Als instrumenten hiervoor werden gebruikt:

- de verkorting van de nominale studieduur tot 4 jaar met een maximale inschrijfduur van 6 jaar;
- de verplichte invoering van het propedeutisch examen.

Aan de propedeuse waren drie functies toegekend (oriënteren, selecteren en verwijzen). Een goed functionerende propedeuse zou een verdere selectie in het doctoraal overbodig moeten maken.

In de memorie van toelichting bij de wet Tweefasenstructuur komt naar voren dat de eerste fase van het WO bovendien inhoudelijk een andere vormgeving moest krijgen: meer variëteit, flexibelere programmering, betere afstemming op de arbeidsmarkt.

Tevens wordt in het Beleidskader invoering Tweefasenstructuur ervan uitgegaan dat het gemiddelde numerieke rendement van het WO zal stijgen. Het numerieke rendement is het percentage geslaagden van een instroomcohort voor een examen. Het streefgetal dat genoemd wordt is 70%. Verder

gaat de minister ervan uit dat van de overige 30% ongeveer 20% uitvalt in de propedeuse. In de nota Hoger Onderwijs voor Velen spreekt de minister de verwachting uit dat 40% van de studenten in de nominale tijd zal afstuderen.

Bij de invoering van de Tweefasenstructuur verschenen veel publikaties van onder andere de Academische Raad met suggesties voor wijzigingen in de opzet en de inrichting van het WO. Modulair onderwijs wordt veelal als organisatieprincipe genoemd dat goed aansluit bij de beoogde beleidsdoelen (vergroting van het vernieuwend vermogen van het onderwijs, verhoging van de doelmatigheid, rendementsverbetering).

Ontwikkelingen van de laatste jaren

In juni 1990 verscheen de nota heroriëntering studiefinanciering. De in de nota voorgestelde maatregelen hebben enerzijds tot doel de omvang van de kosten voor studiefinanciering te beperken en anderzijds studenten te stimuleren sneller te studeren en zo de discrepantie tussen cursusduur en studieduur te verkleinen (Staatsblad, 1991).

De financiering op basis van de basisbeurs met aanvullende beurs en eventueel rentedragende lening vindt nog slechts plaats voor de duur van 5 jaar. Na 5 jaar is studiefinanciering alleen nog mogelijk in de vorm van een rentedragende lening. In 1993 is de Wet Studievoortgangscontrolle, beter bekend als de wet op de tempobeurs, aangenomen. Hierin is bepaald dat studenten tenminste 25% van de studiepunten behaald moeten hebben om hun studiebeurs te kunnen behouden. Recent is dit wetsvoorstel opnieuw ingediend met een verdere aanscherping van de normen. We spreken dan van de prestatiebeurs. Studenten krijgen een lening die wordt omgezet in een gift als voldoende studiepunten behaald zijn.

In het hoofdlijnenakkoord (oktober 1990) komen de minister en instellingen overeen dat de instellingen inspanningen zullen verrichten om de studieduur meer in overeenstemming te brengen met de cursusduur. De nadruk wordt in dit akkoord gelegd op de selectieve en verwijzende functie van de propedeuse en op de studeerbaarheid van de doctorale programma's.

In 1992 heeft de minister op grond van de parlementaire discussie over het HOOP 1992 besloten een externe adviescommissie "Studeerbaarheid" (de commissie Wijnen) in te stellen. Binnen de taakstelling van de commissie vallen onder andere het inventariseren van factoren die de effectiviteit van het hoger onderwijs in gunstige zin beïnvloeden, het inventariseren van knelpunten, op grond waarvan men aan de redelijkheid van studieprogramma's of onderdelen daarvan zou kunnen twijfelen, en het doen van voorstel-

len voor de verbetering van de studeerbaarheid van opleidingen binnen de huidige cursusduur. Dit laatste ligt in het verlengde van de hoofdlijnenaccorden met universiteiten en hogescholen. De vraag staat centraal welke structurering van onderwijsprogramma's leidt tot verbetering van de studeerbaarheid. De commissie Wijnen heeft eind 1992 haar rapport uitgebracht 'Te doen of niet te doen', advies over de studeerbaarheid van onderwijsprogramma's in het hoger onderwijs. In dit rapport staan 83 aanbevelingen op vele terreinen van het onderwijs die een bijdrage zouden moeten leveren aan het maximaliseren van de studeerbaarheid door het minimaliseren van belemmerende factoren. In het rapport bepleit de commissie studieprogramma's die meer studentgecentreerd in plaats van docent-gecentreerd zijn, dat wil zeggen studieprogramma's waarin het leren van de student voorop staat, zonder daarmee te willen stellen dat de studenten zelf geen verantwoordelijkheid dragen voor een succesvol studieverloop. De aandacht is komen te liggen op verbeteringen in het onderwijsprogramma waarmee duidelijk mag zijn dat het uitgangspunt is dat er in het onderwijs manipuleerbare factoren te onderkennen zijn die van invloed zijn op de studievoortgang van studenten. Maar is het voor de instellingen wel duidelijk op welke punten studieprogramma's aangepast moeten/kunnen worden om de studeerbaarheid te verhogen? Dit proefschrift gaat in op de invloed van de organisatie van het curriculum op de studievoortgang van studenten. Inzicht in deze factoren kan een aanknopingspunt bieden voor de verhoging van de studeerbaarheid van onderwijsprogramma's.

Belang van snelle doorstroming

Wie heeft er eigenlijk belang bij een snellere doorstroming van studenten door het onderwijsprogramma? In eerste instantie de overheid of anders gesteld de maatschappij, omdat er dan minder lang een beroep wordt gedaan op de studiefinanciering. Door de regelingen voor studiefinanciering steeds meer in te perken (maximaal 4 of 5 jaar, temponormen, prestatiebeurs, rentedragende leningen en dergelijke) probeert de overheid op deze uitgavenpost meer greep te krijgen. De studenten hebben juist door de regelingen in het kader van studiefinanciering ook een sterk belang bij een goed studeerbaar programma, dat zij op een snelle en op een efficiënte manier kunnen doorlopen. Dit mag echter nooit ten koste gaan van de kwaliteit van het onderwijs in de zin van een niveauverlaging. De derde partij die mogelijk belang heeft bij een snellere doorstroming van studenten is de onderwijsinstelling. Worden de kosten voor het onderwijs, bijvoorbeeld de kosten voor docenttijd en overheadkosten als onderwijsruimten en materia-

len en middelen veel hoger als studenten langer over hun studie doen? Cohen-Schotanus (1994) heeft voor de faculteit der Geneeskunde berekend dat dit niet het geval is. Wel speelt het aantal studenten dat een studie met succes afrondt een rol in de bekostigingssystematiek. In de jaren tachtig is met de invoering van het Plaatsen-Geld-Model het rendement als een parameter in de bekostiging van de instelling opgenomen. In het ontwerp-HOOP 1996 wordt een bekostigingsregeling voorgesteld waarbij de instellingen afgerekend worden op het aantal behaalde diploma's en niet meer op het aantal studenten dat instroomt.

Verhoging rendement in het WO

Het is duidelijk dat vanuit alle 'partijen' gezien uiteindelijk de vraag naar de efficiëntie en effectiviteit van het universitair onderwijs gesteld wordt. Ook in de verschillende rapporten die gebruikt zijn in het ontwerp-HOOP 1996 wordt deze vraag gesteld. Gezien het geld dat de minister aan de instellingen beschikbaar stelt om de studeerbaarheid van het hoger onderwijs te verhogen, is de vraag naar factoren die door de instelling te beïnvloeden zijn en die van invloed zijn op de studievoortgang van studenten belangrijk genoeg om gesteld te worden. Is het mogelijk om meer algemene factoren op te sporen, opdat de instellingen handvatten in handen krijgen om de efficiëntie van het onderwijs te verhogen?

In het onderzoek dat in dit boek wordt beschreven gaan we uit van de organisatie van het curriculum bij onze zoektocht naar factoren die de studievoortgang van studenten beïnvloeden. Een gangbare maat voor studievoortgang is het numerieke rendement.

Er zijn in de discussies rond de herziening van het hoger onderwijsstelsel met het oog op rendementsverhoging ook een aantal andere opties aan de orde geweest. Eén daarvan betreft de selectieproblematiek. Rond deze problematiek zijn verschillende invalshoeken gepresenteerd. Voor en tegenstanders van selectie aan de poort (bijvoorbeeld op grond van VWO-cijfers), in de hal (tijdens de propedeuse vanaf drie maanden) of tijdens het verdere traject (bijvoorbeeld na drie jaar) zijn aan het woord gekomen tijdens het hoger onderwijsdebat (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 1995). De hoop dat bij het gebruik van dit soort selectiemethodieken meer talent overblijft, blijkt volgens Van Dyck (1995) niet gegrond. Toch leeft de discussie hierover steeds weer op. Van Dyck stelt dat de selectiediscussie inmiddels al zo'n driekwart eeuw oud is. Daarbij concludeert zij dat deze selectiediscussie ook nog wel ouder zal worden.

Een andere invalshoek bij de stelselherzieningsdiscussie ligt in de lengte

van de opleidingen. De universiteiten kunnen kiezen voor het aanbieden van een drie-jarige opleiding van 126 punten, die afgesloten wordt met een baccalaureustitel of een vier-jarige opleiding van tenminste 168 punten, waaraan de titel van doctorandus, meester of ingenieur verbonden is.

Uitgangspunt bij het onderzoek

In het beleid zijn vele opties ter verbetering van de effectiviteit en efficiëntie van het Hoger Onderwijs aan de orde geweest. In ons onderzoek gaat het niet om willekeurige maatregelen die de rendementen van de opleidingen verhogen. We beschouwen alleen die maatregelen die met de organisatie van het curriculum te maken hebben en die beïnvloedbaar zijn. Van de maatregelen binnen de organisatie van het curriculum gaan we na of deze de studievoortgang van studenten bevorderen. De resultaten uit dit onderzoek kunnen een bijdrage leveren op het gebied van kwaliteit en studeerbaarheid. Het is een empirisch onderzoek uitgevoerd bij een beperkt aantal studierichtingen. Het is geen experimenteel onderzoek en ook het strategisch gedrag van alle betrokkenen na een wijziging van het curriculum of het beleid kunnen we nimmer geheel voorzien bij de bespreking van onze conclusies.¹ Op grond van de resultaten uit dit onderzoek kunnen we wel richtingen aangeven waarin een verbetering van de studeerbaarheid gezocht kan worden, maar slechts onder de aanname dat de overige omstandigheden gelijk blijven. Aan die laatste conditie zal het hoger onderwijsveld nooit volledig voldoen.

¹

Een voorbeeld hiervan is de zogenaamde Schopenhauer-route. Studenten die de maximale inschrijftijd gebruikt hadden en nog niet afgestudeerd waren, konden zich inschrijven voor een extra jaar studie filosofie van een wetenschapsgebied. Op deze wijze kregen zij de mogelijkheid zich een jaar extra in te schrijven om alsnog hun 'reguliere' studie te voltooien.

